

HET UURWERK

Ander werk van Arnaldur Indriðason

Maandagskinderen

Grafteken

Noorderveen

Moordkuil

Engelenstem

Koudegolf

Winternacht

Onderkoeld

Onderstroom

Doodskap

Verdwijnpunt

Schemerspel

Nachtstad

Erfschuld

Onland

Blauwzuur

Operatie Napoleon

Valkuil

Smeltend ijs

Boven water

Smeulend vuur

Vallende stenen

Razende storm

ARNALDUR INDRIDASON

Het uurwerk

Vertaald door Adriaan Faber

'VOLT

AMSTERDAM · ANTWERPEN

*Wee hun die buigen recht en wet,
die waarheid, naar hun hand gezet,
benutten voor een eigen plan.*

Uit: Hallgrímur Pétursson,
Passiepsalmen

HOOFDSTUK 1

De tijd was stil blijven staan. Het ingewikkelde uurwerk, tweehonderd jaar eerder gemaakt tot eer van God en de Heilige Maagd Maria, had ooit de uren van dag en nacht geslagen en de juiste stand van de maan en de loop van de sterren aangewezen, al konden zelfs de oudste mensen zich dat niet meer herinneren. Buitgemaakt in een sinds lang vergeten oorlog stond het in een magazijn van slot Christiansborg te verstoffen, terwijl koningen kwamen en gingen, zonder dat de tijd er weer op gang kwam. Eén keer waren 's werelds knapste uitvinders en uurwerkmakers erbij gehaald om het gevecht met de klok aan te gaan en te proberen de gecompliceerde tijd-machine weer op gang te krijgen, maar allemaal hadden ze het opgegeven en gezegd dat die, hoe schitterend ook, nooit meer de uren zou wegtikken of de gang van de hemellichamen zichtbaar zou maken.

En daar was het bij gebleven, totdat een al wat oudere klokkenmaker, die zijn werkplaats niet ver van de Holmensgade had, voor een andere klok naar het koninklijke slot werd geroepen. Als jongen had de klokkenmaker al horen spreken over de schepper van het ingewikkelde uurwerk dat op het slot bewaard werd, en toen hij in Kopenhagen aan zijn vakopleiding begon was hij bij zijn leermeester meer over de geschiedenis ervan te weten gekomen. Hij wist dus al heel lang dat het uurwerk in Christiansborg niet het werkstuk was van zomaar een klokkenmaker, maar een van de meesterwerken van Isaac Habrecht zelf, de Zwitser die het grootste deel van zijn leven in de kathedraal van Straatsburg had doorgebracht en in die kerk het astronomische uurwerk had gebouwd dat in de hele wereld bewondering wekte.

Het uurwerk van de Zwitser liet niet alleen met zijn melodien horen hoe de uren van het etmaal voorbijgingen, het wees ook de weekdays en de maanden aan. Bovendien kwamen elk uur de drie Wijzen uit het Oosten naar buiten en maakten een buiging voor het beeldje van de Maagd Maria, waarna de melodie weerklonk van een oud, sinds lang vergeten kerklied uit Habrechts tijd. Op het hoogtepunt – dit in de letterlijke betekenis van het woord – stak een vergulde haan zijn nek uit, en kondigde met gekraai en klapwiekende vleugels aan dat er een nieuw uur was aangebroken. En als alles goed werkte draaiden maan en sterren daarbij door de hemelkoepel om de zon heen.

De klok was ruim twee eeuwen oud. Hij was gebouwd in het jaar onzes Heren 1592, en het was absoluut geen wonder dat hij wijd en zijd door klokkenmakers meer als een mirakel, als iets bovennatuurlijks werd beschouwd dan als een door mensenhanden vervaardigd werkstuk.

Nadat de klokkenmaker, een man op leeftijd, zijn zaken op het slot had afgewikkeld – het repareren van de klok die bij een van de secretarissen van de koning op de schoorsteenmantel stond – ging hij niet meteen weg, maar liep door de gangen van het slot naar het magazijn waar, naar hem was verteld, Habrechts klok zich moest bevinden. Zijn leermeester, die al heel lang niet meer leefde, had in zijn jonge jaren zelf pogingen gedaan om hem weer op gang te krijgen, maar het opgegeven. Wel had hij tekeningen bewaard, ontwerpen en notities over onderzoek dat hij had verricht. Dat alles had hij zijn leerling nagelaten. Die had nog altijd evenveel belangstelling voor de klok.

Een nogal gereserveerde intendant hoorde zijn verhaal aan, vond het komisch dat iemand die helemaal uit IJsland afkomstig was zo'n belangstelling had voor een volkomen waardeloze klok en gaf hem heel welwillend toestemming de schat te bekijken. De klokkenmaker bedankte hem uiterst onderdanig en stapte langs schilderijen, kunstvoorwerpen en andere oorlogsbuit, langs borstbeelden van vroegere koningen, wapenschilden, krijgsbanieren, zadeltuig en oude valkenkooien, totdat hij in de hoek aankwam waar de klok stond. Voorzichtig ontdeed

hij die van een smerige doek, waarbij hij erop lette het uurwerk niet nog meer te beschadigen dan al het geval was.

Daar had hij zich geen zorgen over hoeven maken, bedacht hij toen hij voor het meesterwerk stond, of liever gezegd: voor de ruïne ervan. De haan, die eerder zo fier boven op de klok had staan kraaien, was van zijn voetstuk gevallen. De sculpturen die 's mensen vergankelijkheid uitbeeldden, en die de jeugd, de adolescentie, de volwassenheid en de ouderdom voorstelden, waren in stukken gebroken. De Maagd Maria was spoorloos en van de drie Wijzen uit het Oosten stond er nog maar één overeind op de route die langs haar zetel voerde. Het beeldje van Christus met de overwinningsvaan lag aan stukken en zelfs de Dood was gesneuveld. Ook de banen waarlangs ze zich moesten bewegen waren beschadigd. De rest was navenant. Zelfs de bellen onder het dak van de klok, die het gezang ten gehore moesten brengen, waren geblutst en verbogen. Toen de klokkenmaker het uurwerk zelf bekeek zag hij duidelijk hoeveel er verder nog verwoest was: gebroken tandwiel en onbruikbaar geworden dragende delen. Ook herinnerde hij zich de woorden van zijn leermeester dat er in de loop der jaren onderdelen van de klok waren verkocht en verspreid geraakt over alle windstreken: de aardbol die bij de klok hoorde onder andere, en niet te vergeten de hele sterrenhemel.

De klokkenmaker veegde het vuil van de banen van de Wijzen uit het Oosten; hij vond het triest de klok in zo'n slechte toestand te zien. Hij moest ineens denken aan Margit, zijn overleden vrouw, die de zomer tevoren na een korte ziekte uit het leven was weggeroepen, zijn geliefde, die hij nog elke dag miste. Hun twee kinderen hadden de stad verlaten en kwamen nog maar zelden thuis. Er was niets wat hem nog langer vasthield in de woning boven zijn werkplaats en hij kon niet ontkennen dat hij zijn eenzaamheid moe werd. In zijn werkplaats waren de jaren voorbijgegaan zonder dat hij zich grote zorgen had hoeven maken om wat er in de wereld gebeurde. Het vervaardigen van uurwerken was zijn lust en zijn leven, zozeer dat hij nauwelijks tijd had gehad om zich met andere dingen bezig

te houden. Als klokkenmaker had hij zich dan ook een goede naam verworven en het was vermoedelijk alleen vanwege die reputatie dat hij op Christiansborg was ontboden om zich met de koninklijke uurwerken bezig te houden. Niet dat hij zich daarop beroemde. Eerder deed hij nu nog meer zijn best. Een goede naam was voor iedereen van grote waarde, dat wist hij uit bittere ervaring, opgedaan in zijn vaderland.

En nu stond hij daar voor de vernedering die Habrecht, de belangrijkste uurwerkmaker van zijn tijd, daar aan het koninklijke hof was aangedaan. Terwijl hij over dit alles nadacht en zich tegelijkertijd probeerde voor te stellen hoe deze gecompliceerde installatie werkte als alles intact was, schoot er ineens een wonderlijk idee door zijn hoofd. Misschien zou hij kunnen proberen de klok nieuw leven in te blazen.

De inval verraste hemzelf volkomen. Hoewel niemand ooit over zijn inzet had geklaagd, of over zijn inzicht in de verfijnde mechanieken die nodig waren om de uren van het leven te tellen, vond hij zichzelf totaal ongeschikt voor de reparatie van een dergelijk werk van de geest. Toch fluisterde er iets in hem dat hij deze taak nu op zich moest nemen, hoe oud hij ook was. Het moest haast wel een sacrale ervaring zijn, die hem zo had getroffen; er ging een rilling door zijn lichaam en hij ervoer een vreugde die hij nooit eerder had gesmaakt en die hij niet anders kon zien dan als een goddelijke verlichting.

Zo gebeurde het dat Jón Sívertsen, IJslander, klokkenmaker in het koninklijke Kopenhagen, een regelmatige bezoeker werd van de intendant die de afgedankte eigendommen van de koning onder zijn hoede had; hij moest er over wapenschilden en valkenkooien heen stappen om aan het uurwerk van Habrecht te kunnen werken. De intendant had hem toestemming gegeven; die ene klokkenmaker kon geen kwaad, meende hij, en als die wat met de klok kon doen zou dat ook een veer op zijn eigen hoed zijn. Zo niet, dan bleef de klok even onbruikbaar als voordat de klokkenmaker eraan was begonnen. Jón hield zich 's avonds, nadat hij zijn eigen werkplaats had gesloten, met het uurwerk bezig, werkte bij kaarslicht als het duister was inge-

vallen en trok twee jassen aan als het 's winters koud werd.

Op een avond in de advent gebeurde het dat Zijne Majesteit koning Christian VII zelf, bewoner van het gehele slot Christiansborg, juist in dít magazijn iets te zoeken had – het verhaal gaat dat hij geïnteresseerd was in oude wapenschilden. Hij was alleen, droeg geen pruik en was niet opgemaakt. Hij zag hoe Jón Sívertsen, gezeten op een houten kruk, zich over de klok boog. Jón was volkomen verdiept in zijn werk en merkte Zijne Majesteit pas op toen die achter hem stond. Hij schrok op, meende even dat het de intendant was, sprong van zijn kruk overeind en viel bijna omver toen hij zich realiseerde wie daar was binnengekomen. Hij had de koning in vol ornaat door de straten van Kopenhagen zien rijden en herkende hem direct. Als een terdoodveroordeelde stond hij naast zijn kruk, liet zijn hoofd zo diep mogelijk op zijn borst zakken en waagde het niet op te kijken.

‘Wie ben jij?’ vroeg de koning, die was gekleed in zijn nachthemd, met daaroverheen een lange fluwelen mantel. Hij rook naar madera.

‘Neemt u me niet kwalijk... Jón... Jón Sívertsen heet ik, Uwe Majesteit,’ stamelde de IJslander tegen zijn eigen borst.

‘En wat ben je hier aan het doen als ik vragen mag?’

‘Ik... ik ben klokkenmaker, Uwe Genade, en ik... ik werk aan... Ik werk namelijk aan...’

‘Aan deze klok,’ begreep de koning, toen de klokkenman met stomheid geslagen leek.

‘Ja, Uwe Majesteit.’

‘Wat is dat voor een totaal onbruikbaar uurwerk?’ vroeg de koning. Hij trok een geparfumeerd doekje uit het fluweel en hield dat onder zijn neus.

‘Dit is een van de uurwerken van Habrecht, Uwe Genade.’

‘Habrecht?’

‘Een Zwitser, Uwe Hoogheid.’

‘En wat hebben wij daarmee te maken?’ vroeg de koning, alsof hij het hele vorstenhuis bedoelde, tot en met Gorm de Oude en Harald Blauwtand.

‘Ja, de klok is... Van rechtswege is hij uw eigendom, Sire,’ stamelde Jón. ‘Uwe Hoogwaardigheid... u... u bent de eigenaar.’

‘Huh,’ klonk het uit de mond van de koning, die niet altijd precies wist wat hij wel en wat hij niet bezat. Hij bekeek het uurwerk. Liet zijn blikken over de klokkenmaker gaan, die met een neerslachtig gezicht voor hem stond. Dacht aan de madera in zijn slaapvertrek.

‘Wie heeft je gevraagd je daarmee bezig te houden?’ vroeg hij.

‘Niemand, Uwe Hoogheid,’ zei Jón.

‘Niemand?’

‘Nee, Uwe Genade. Ik... ik wist van de klok hier in het magazijn, of het museum, beter gezegd, en... en... ik kwam op het idee om te kijken of het mogelijk was hem te repareren, Uwe Majesteit.’

‘Wat is dit voor brutaliteit? Mij is hierover niets gemeld. Had men mij dat niet moeten vertellen?’

‘De intendant, Uwe Hoogheid, ik dacht dat hij het misschien...’

‘Je bent zeker een dief! Je steelt zeker dingen uit die klok.’

De koning bezag Jón Sívertsen nu beter, met een gezicht alsof hij hem het liefst in de boeien zou laten slaan. De armelijke kleding. De afhangende schouders. Het leren voorschoot over een beginnende hangbuik. De fijn gevormde klokkenmakershanden, de nagels met duidelijk zichtbare rouwrandjes. Het grote hoofd, dat wel op de borst vastgenaaid leek te zijn. Hij had tijdens hun gesprek niet één keer opgekeken.

‘Uwe Allergenad... ik ben geen dief... Deze klok is gemaakt tot eer van God, Uwe Hoogwaardigheid,’ verstoutte Jón zich vanaf zijn borst te fluisteren. ‘En ik wilde zo graag weten of ik hem weer aan de gang kon krijgen. Meer niet, Uwe Hoogheid.’

Toen de koning daar in het magazijn God hoorde noemen aarzelde hij even.

‘Nou, vooruit,’ zei hij ten slotte. Alsof hij een teken gaf dat Jón wel kon doorgaan met zijn werk wuifde hij met zijn geparfumeerde zakdoek naar de klok van Habrecht en liep weg, zacht als het fluweel waarin hij gehuld was.